

До питання повноважень члена Вищої ради правосуддя

Уляна Михайлівна Парпан¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.12.2023	Право	342.9

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10437884>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Вища рада правосуддя, основні положення щодо якої закріплені в Конституції України, та законі України «Про Вищу раду правосуддя» виконує завдання щодо здійснення справедливого та незалежного правосуддя, чого неможливо досягнути без ефективного та професійного корпусу членів даного органу. Адже від їхньої діяльності залежить, безпосередньо, здійснення судочинства в нашій країні.

Саме тому, розглядаючи Вищу раду правосуддя, важливо дослідити повноваження та функції її членів, діяльність яких впливає на забезпечення незалежності судової влади, формування висококваліфікованого корпусу суддів та виконання координаційної функції в діяльності судової влади. З огляду на це питання повноваження членів Вищої ради правосуддя набуває особливої актуальності.

Європейська орієнтація України та захист прав і свобод людини і громадянина неможливі без забезпечення адекватної та незалежної судової влади. Нещодавні судово-правові реформи були спрямовані на оновлення судової системи України та судових процедур, а також на відновлення довіри суспільства до судової системи шляхом створення таких інституцій, як Вища рада правосуддя.

Статтю присвячено питанням функціональних повноважень членів Вищої ради правосуддя. З'ясовано сучасний стан та проблеми регулювання адміністративно-правового статусу члена Вищої ради правосуддя.

Ключові слова: суд, правосуддя, адміністративно-правове регулювання, Вища рада правосуддя.

To the issue of powers of a member of the Supreme Council of Justice

Annotation. The article is devoted to the issues of functional powers of the members of the High Council of Justice. The current state and problems of regulating the administrative and legal status of a member of the High Council of Justice have been clarified

In order to effectively and efficiently reform the judicial system and ensure the functioning of an independent judiciary in Ukraine, the High Council of Justice was established, the functions of which are regulated by Article 131 of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine dated December 21, 2016 «On the High Council of Justice».

As a constitutional body, the High Council of Justice evolved from the Law of Ukraine dated February 2, 1994 «On Qualification Commissions, Qualification Certification and Disciplinary

---

¹ д.ю.н., професор кафедри адміністративного та інформаційного права, Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету, «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0000-0002-5082-0109>

Responsibility of Judges of Courts of Ukraine» to the Law of Ukraine dated December 21, 2016 «On the High Council of Justice».

The actual powers of the members of the High Council of Justice are enshrined in the Constitution of Ukraine, namely in Articles 125, 128, 130 and 131 of Chapter 8 «Justice».

The European orientation of Ukraine and the protection of human and citizen rights and freedoms are impossible without an adequate and independent judiciary. Recent judicial reforms were aimed at updating Ukraine's judicial system and court procedures, as well as restoring public confidence in the judicial system by reforming institutions such as the Supreme Commissioner for Justice. These tasks are based on the mandate of the High Council of Justice and its members to ensure the independent formation of the judiciary, prevent influence on judges and protect them from any interference in the administration of justice.

Such independence of judges can be ensured only if there are guarantees of their legal status, a special procedure for selecting candidates for the position of judge and responsibility for interference in the administration of justice. This is what characterizes our country as a democratic state governed by the rule of law.

Keywords: court, justice, administrative and legal regulation, Supreme Council of Justice.

Вступ

Повноваження як правова категорія являють собою складну юридичну конструкцію. Визначення цього поняття та його правильне застосування в правових актах, що визначають конституційно-правовий статус тих чи інших органів державної влади, має вирішальне значення для легітимного та ефективного функціонування цих органів.

При цьому одразу ж виникають спірні питання щодо змісту, природи та співвідношення понять «повноваження» і «влада». Як показує аналіз наукової літератури, юристи неоднозначно сприймають ці категорії. Така ситуація багато в чому зумовлена тим, що доктринальні джерела права та чинне нормативне підґрунтя не містять чітких визначень, які можна було б використати для позначення обсягу, ступеня та спектра прав і обов'язків, що покладаються на органи державної влади. Це призводить до наукової дискусії та відсутності чіткого регулювання цих правових категорій.

Мета статті. Проаналізувати належну організацію Вищої ради правосуддя, взаємодію спеціально уповноважених органів та інституцій, що становлять судову систему, а також вплив державної влади та судового врядування на реалізацію прав і свобод людини і громадянина, зокрема традиційних прав людини на справедливий судовий розгляд, відповідно до положень Конституції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день дослідження правового статусу членів Вищої ради правосуддя та контролю з боку державних службовців у судовій системі не в повній мірі висвітлюють усі аспекти діяльності членів цієї структури.

Вважаємо, це пов'язано з тим, що цей орган є відносно новоствореною структурою і функціонує на нових засадах.

Проте деякі питання стосовно повноважень членів Вищої ради правосуддя висвітлювалися в працях Н.П. Бортник, Ю.М. Бисаги, А.К. Гасанової, Р. З. Голобутовського, М.І. Мельника, С.В. Ревера, С.О. Халюка, О.З. Хотинської-Нор та інших вітчизняних дослідників.

Однак, на сьогодні, актуальність вивчення проблем адміністративно-правового регулювання статусу членів Вищої ради правосуддя є не вичерпаною і потребує поглиблених розвідок.

Результати

Реформа судової системи в Україні – один із найзатяжніших процесів реформування в нашій країні, і цей процес не був повністю завершений через режим воєнного стану.

Це пов'язано з тим, що від якості кадрів судової системи залежить якість судової влади та утвердження авторитету судової влади в українському суспільстві. Це також впливає на вектор євроінтеграції в нашій країні.

Так, 21 грудня 2016 року було ухвалено Закон України «Про Вищу раду правосуддя» [1], що відкриває нову главу в історії Вищої ради правосуддя - органу, який відповідає за комплектування українських судів і дисциплінарне стягнення суддів.

Згідно з Конституцією України [2], Вищий рада правосуддя є постійно діючою інституцією державної влади та судового управління в Україні з метою забезпечення незалежності суду, функціонування на засадах відповідальності, підзвітності суспільству, формування почесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання Конституції та законів України, професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Слід зазначити, що це колегіальний, незалежний орган державної влади та судового управління, що діє в Україні на постійній основі з метою забезпечення додержання Конституції та законів України, професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

О.О. Боровицький зазначає, що правові засади організації діяльності Вищої судової ради характеризуються низкою положень, які розглядаються як єдине ціле. Автор зазначає, що вони включають у себе основні засади організації та діяльності Вищої судової ради, її гарантії, функції та повноваження органу, особливості його формування, структуру Вищої судової ради, процедурні питання тощо. [3, с. 117]. Ми повністю підтримуємо таке твердження.

Важливим напрямом українського законодавства про Вищу раду правосуддя є порядок формування його кадрового складу, що, з огляду на його особливий правовий статус, має вирішальне значення для ефективного функціонування цього інституту. Отже, згідно Закону, Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, пропорційність обрання яких визначена у статті 131 Конституції України [2], а саме: з'їзд суддів України обирає десятьох членів ВРП з числа суддів чи суддів у відставці, Президент України призначає двох членів, ВРУ також обирає двох представників, ще дві кандидатури обираються з'їздом адвокатів України, всеукраїнська конференція прокурорів та з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ обирають, відповідно, також по двох членів кожен. І також, за посадою, до складу корпусу Вищої ради правосуддя входить голова Верховного Суду.

Закон України « Про Вищу раду правосуддя» наділяє членів цього органу повноваженнями щодо взаємодії з іншими зацікавленими сторонами (переважно органами державної влади) та обрання членів Ради з метою забезпечення незалежності судової влади та авторитету судової влади [1].

Відповідно до змін до Конституції України щодо судової влади та положень Закону «Про Вищу раду правосуддя» ця структура має повноваження призначати, звільняти та перевіряти суддів, брати участь в ухваленні рішень щодо витрачання коштів державного бюджету України на утримання судів, установ та організацій судової системи, а також має право впливати на діяльність судів, зокрема затверджувати перерозподіл бюджетних видатків між ними (окрім Верховного суду). Ці повноваження дозволяють судовій владі забезпечувати баланс між іншими гілками державної влади в Україні.

Це важливий крок на шляху до забезпечення незалежності судової влади. Варто нагадати, що до цих змін Президент і Верховна Рада України відігравали важливу роль у призначенні, звільненні та кар'єрному зростанні суддів. Вища судова комісія розділяє

функції, пов'язані з кар'єрою суддів, з Вищою кваліфікаційною комісією суддів, але важлива роль належить Вищій раді правосуддя [4].

Вважаємо за необхідне проаналізувати взаємодію Ради з іншими державними органами щодо призначення її членів.

Порядок обрання членів Вищої Ради правосуддя суддівським з'їздом регулюється статтею 10 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [1], а порядок скликання та проведення з'їзду суддів України – статтею 132 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5] та Регламентом з'їзду суддів України, затвердженим Рішенням Конференції суддів від 14 березня 2017 року) [6].

Щодо членів, яких призначає Президент України, то їх призначення відбувається шляхом ідписання відповідного указу про призначення членів Вищої ради правосуддя за результатами проведення відкритого конкурсу. Відповідно до Закону, Положення про проведення відкритого конкурсу на призначення членів Вищої ради правосуддя Президентом України затверджується також Президентом України [7].

Проблемним місцем у такому призначенні виступає саме те, що порядок проведення конкурсу визначається тією самою особою, яка здійснює призначення (у даному випадку Президент). Було б краще, якби процедура проведення такого конкурсу була визначена законом. Це відповідало б вимозі Конституції України про те, що порядок призначення членів Вищої ради правосуддя регламентується законом.

Процедура обрання членів Вищої ради правосуддя за квотами Верховної Ради України є також недосконалою. Як передбачено статтею 17 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», Верховна Рада України обирає членів Вищої ради юстиції в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України. Відповідно до статті 208-1 Регламенту Верховної Ради України претенденти на посаду члена Вищої ради правосуддя пропонуються депутатською групою (фракцією).

Право пропонувати кандидатури претендентів на посаду Вищої ради правосуддя може бути реалізовано також групою позафракційних народних депутатів, чисельність якої не менша за мінімальну чисельність парламентської групи [8, с. 47].

Однак у законі не вказано, як фракції чи групи депутатів відбирають кандидатів у члени Вищої ради правосуддя, а також критерії чи вимоги до того, наскільки кандидат компетентний професійно виконувати обов'язки члена Вищої ради правосуддя.

Слід зазначити, що однією з вимог до члена Вищої ради правосуддя є приналежність до юридичної професії та політична нейтральність.

Критерії політичної нейтральності для членів Вищої ради правосуддя закріплені у статті 6, пункт 5 Закону про Вищу раду правосуддя. Таким чином, члени Вищої ради правосуддя мають відповідати критеріям політичної нейтральності. Зокрема, особа не може бути призначена членом Вищої ради правосуддя, якщо:

- 1) бере участь у політичній діяльності політичної партії чи іншої організації, що переслідує політичні цілі;
- 2) обрані органом державної влади (за винятком судового органу) або органом місцевого самоврядування та мають представницький мандат;
- 3) бере участь в організації або фінансуванні політичних кампаній чи іншої політичної діяльності.

З наведених вище положень щодо політичної нейтральності членів Вищої ради правосуддя не зовсім зрозуміло, в якому розумінні законодавець використовує терміни «політична діяльність» та «фінансування політичної діяльності». Адже Закон України «Про політичні партії України» не містить будь-яких обмежень щодо фінансування чи підтримки політичних партій членами Вищої ради правосуддя. Такі обмеження встановлені для юридичних осіб [9, с. 69].

Щодо політичної нейтральності, то Закон України «Про Вищу раду правосуддя» не дає чіткого тлумачення цього терміну, проте одним із принципів функціонування досліджуваної інституції є спадкоємність членів Вищої ради правосуддя [1].

Деякі експерти зазначають, що на сьогодні відсутнє незалежне, якісне професійне середовище у сфері діяльності суддів, адвокатів і прокурорів. Тому немає впевненості в тому, що ці професійні групи оберуть найбільш підходящих представників у вищій судовій інстанції. Також нині не існує незалежного, якісного професійного середовища в судовій системі або у сфері діяльності адвокатів і прокурорів. Тому немає впевненості в тому, що ці професійні групи оберуть найбільш підходящих представників до Вищої ради правосуддя [10, с. 37].

Якщо таке трактування стане законом, то члени Вищої ради правосуддя, обрані представницькими радами правничих вишів і наукових установ, перестануть відповідати вимогам Закону України «Про Вищу раду правосуддя», а інші органи, які мають право обирати членів Вищої ради правосуддя, зможуть обирати їх лише із суддів, адвокатів, прокурорів і нотаріусів.

Наступним напрямом є оцінка професійної кваліфікації члена Вищої ради правосуддя. У зв'язку з наявними питаннями щодо кваліфікації та професіоналізму члена Вищої ради правосуддя постає питання про те, чи проходив такий претендент кваліфікаційне оцінювання, перш ніж бути оціненим у порівнянні з іншими членами. Метою такого оцінювання має бути визначення професійної компетентності та можливостей кандидата на посаду члена Вищої ради правосуддя, а також його/її знання дисциплінарних процедур під час оцінювання компетентності та кваліфікації кандидата на посаду судді. Для того щоб сформувати колегію Вищої ради правосуддя з високим рівнем професіоналізму та сумлінності, перед призначенням вони мають пройти кваліфікаційну атестацію, щоб ефективно виконувати свої обов'язки, передбачені Законом «Про Вищу раду правосуддя» [1]. Це пов'язано з тим, що для того, щоб вимагати певного рівня знань під час оцінювання інших, вони мають бути повністю компетентні в цих знаннях [11].

Таким чином, кількісний та якісний склад Вищої ради правосуддя має вирішальне значення для забезпечення законності, об'єктивності, неупередженості та обґрунтованості його рішень. Тому очевидно, що члени Вищої ради правосуддя мають проходити певні кваліфікаційні випробування та оцінювання.

Проаналізувавши діяльність Вищої ради правосуддя, встановили, що значна частина заходів спрямована на реалізацію положень статті 3 частини 1 статті 15 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Відповідно до неї, члени Ради надають обов'язкові консультативні висновки щодо законопроектів про утворення, реорганізацію або ліквідацію судів, органів і структур судової системи, статус і функціонування судів, органів і структур судової системи, законодавства про статус суддів і суддів, узагальнює пропозиції судів, установ і механізмів. Ця діяльність здійснюється у тісній співпраці з Верховною Радою України, а також є реалізацією власних конституційно-правових повноважень Комісії з прав людини [12]. Ці функції сприяють удосконаленню та зміцненню чинного законодавства, зокрема процесуального, а також реформі судової системи та статусу суддів.

Вища рада правосуддя, а відтак і її члени, під час реалізації своїх повноважень наділені можливістю власної ініціативи та інституційною спроможністю брати активну участь у вдосконаленні чинного законодавства.

Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що Згідно з Конституцією України, члени незалежного конституційного органу Вищої ради правосуддя, мають свої повноваження

та функції, спрямовані на контроль за дотриманням Конституції України і законів України та забезпечення незалежності судової влади. Їх мета – зробити судову систему ефективною та професійною, запобігти зовнішньому втручання у реалізацію правосуддя та не допустити корупції під час формування судової влади.

Фактичною метою створення таких органів, як Вища рада правосуддя, є захист судової влади та суддів від зовнішнього політичного впливу в процесі їхньої судової діяльності. Крім забезпечення незалежності суддів, ці органи наділяються дедалі більшими повноваженнями щодо підвищення ефективності та якісної роботи судової системи, оптимізації правосуддя і вирішення фінансових питань. Не є винятком і повноваження членів Вищої ради правосуддя, правовий статус яких продовжує вдосконалюватися та реформуватися.

Члени Вищої ради правосуддя здійснюють свої повноваження в межах, передбачених Конституцією України та відповідно до національного законодавства. Діяльність членів Вищої ради правосуддя можна систематизувати за обсягом і змістом реалізації їхніх повноважень.

Список використаних джерел

1. Про Вищу раду правосуддя. Закон України від 21.12.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Плакса В.І., Рибалко В.О. Організаційно-правові аспекти діяльності Вищої ради правосуддя: монографія. Київ-Львів: Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 244 с.
4. Куйбіда Р. Аналітичний огляд стану втілення загальних заходів відповідно до рішень Європейського суду з прав людини у справах «Олександр Волков проти України» і «Салов проти України» URL: <https://rm.coe.int/doc-3/168078f22d>
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
6. Про затвердження Регламенту з'їзду суддів України: Документ n0013415 від 25.09.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0013415-14#Text>
7. Косткіна Ю. О. Склад Вищої ради правосуддя: проблемні питання нормативної регламентації. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_6_12/
8. Гасанов А. К. Щодо питання повноважень Вищої ради правосуддя/ Право.ua. 2017. № 1. С. 46-50.
9. Голобутовський Р. З. Адміністративно-правове регулювання статусу члена Вищої ради правосуддя. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2019. № 1. С. 67-71.
10. Баран А. Повноваження Вищої ради правосуддя щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 2. С. 33-41.
11. Халюк С. О. Повноваження Вищої ради правосуддя: теоретико-правова характеристика. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2021_3_6/.
12. Сухарко А. В. Порядок формування вищої ради правосуддя. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_2\(1\)_32.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2017_2(1)_32.)